

ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ЁШЛАРНИ МАЪНАВИЙ- МАФКУРАВИЙ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ

Кунишева Н.
Ангрен университети
“Гуманитар ва ижтимоий фанлар”
кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация: глобаллашув жараёнларида Ўзбекистон ёшлари маънавий-мафкуравий хавфсизлигини таъминлаш ва чора-тадбирлари.

Калит сўзлар: «Глобал ижтимоий-маданий жараён», «маънавий-мафкуравий хавфсизлик», «маънавий-мафкуравий таҳдид», «маънавий-мафкуравий иммунитет»

Жаҳонда ёшларни маънавий-ахлоқий ривожлантириш, турли таҳдидлардан ҳимоялаш, уларнинг ижтимоийлашуви, юксак кадриятлар руҳида тарбиялаш, маънавий-мафкуравий хавфсизлигини таъминлаш каби муаммолар анча фаол муҳокама қилинмоқда.

Бу каби муаммоларни ҳал қилишда давлат ва нодавлат ташкилотлар, фуқаролик жамияти институтлари, жамоатчилик ташкилотларининг рационал ва функционал бирлашиши талаб қилинмоқда. Янги ижтимоий-маданий шароитлар бир томондан, ёшларнинг ўзлигини маданий намоён қилиш хусусиятини англатса, иккинчи томондан, бу маданий макон ижтимоийлашув институтларининг маънавий таназзулини тезлаштириб юбормоқда. Бу жараён ёш авлод онгини умуминсоний кадриятлар, бунёдкор ғоялар ва Ватанга муҳаббат руҳида тарбиялаш, ноинсоний сифатлардан ҳимоялаш каби долзарб масалаларни кун тартибига қўймоқда.

Дунёда глобал ижтимоий-маданий жараёнларда ёшларнинг маънавий-мафкуравий хавфсизлигини таъминлаш масаласи махсус тадқиқот объектига айланиб бораётганлигини кузатиш мумкин.

Маданиятлараро сиёсат масалаларини долзарблаштириш, мамлакат ички ва ташқи сиёсатида янги устувор йўналишларни яратиш, маданиятли саноатнинг глобаллашуви «постиндустриал жамият», «ахборотлашган

жамият», «интеллектуал жамият» сингари янги тушунчаларни шакллантирди ва замонавий цивилизация постиндустриал босқичига ўтиши тезлашди. Шу боисдан ҳам, глобал бозор муносабатлари ривожланиши жараёнида, биринчидан, ихтисослашув ва халқаро меҳнат тақсимоли чуқурлашиб, эҳтиёжлар қондирилмоқда, демократик тамойиллар таъсири тобора кучаймоқда; иккинчидан, ахборот майдони кенгайиб, алоқанинг янги шакллари бирлаштирилди, кўплаб минтақаларда ижтимоий кўрсаткичлар яхшиланмоқда ва ҳаёт стратегиясини танлаш учун катта имкониятлар яратилмоқда. Шу билан бирга, глобал иқтисодиёт тобора барқарор, ўзаро боғлиқ ва заиф бўлиб бормоқда; учинчидан, ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлар ўртасидаги иқтисодий ва ижтимоий соҳалардаги тафовут кучайиб, миграция оқимлари кўпаймоқда, трансмиллий корпорациялар турли давлатларга иқтисодий ва сиёсий таъсирини оширмоқда.

Сўнги ўн йилликда пайдо бўлган хавфсизлик тўғрисида анъанавий тушунчанинг чекланганлиги кўплаб тадқиқотчиларни мавжуд фикрларни танқидий равишда қайта кўриб чиқишга ундади. Гап шундаки, биринчидан, хавфсизликни хавфсизлик билан идентификациялаш услубий ёндашув натижасидир. Бунда ижтимоий-сиёсий жараёнлар назарий жиҳатдан эмас, балки сиёсий жиҳатдан кўриб чиқилган; иккинчидан, хавфсизликни бошқа баъзи таҳдид шакллари билан тенглаштириш хавфли оқибатларга олиб келиши мумкин. Яъни ҳукмрон «ҳимоя» тарафқашлигидан, у объектив равишда тоталитаризмга айланиш хавфини туғдиради.

Хавфсизлик тушунчасига қуйидагича таъриф бериш мумкин, яъни хавфсизлик, бу – инсоният моддий ҳаётида табиий-ташқи омиллар таҳдидидан ҳимояланиш, ижтимоий-маънавий соҳада инсон, миллат, шахс ва жамиятнинг ҳаёт соҳаларини ички ва ташқи таҳдидлардан ҳимоя қилиш салоҳияти, сиёсий-ҳарбий соҳада суверенитет, давлатнинг мавжуд легитим ҳолатига бўладиган қуруқлик, сув ва ҳаводан келадиган таҳдидларга муносиб жавоб берадиган тизимдир.

Маънавий-мафкуравий хавфсизлик тизими номоддий, маънавий кадриятлар, жумладан, инсон руҳияти (ички туйғу ва кайфият) билан боғлиқ ҳолда тобора ўзгариб бормоқда. Ёшлар бу беқарорликни ўз вақтида англаб етмаса, маънавий ва мафкуравий хавфсизликни таъминлаш билан боғлиқ эҳтиёжлар (ахлоқ, ақл ва гўзалликка интилиш, ғоявий тарбия, мафкуравий иммунитет ва бошқалар) устуворлигини тан олмаса, глобал таҳдид олдида ожиз қоладилар.

Бугунги геосиёсий курашлар жараёнида рақобатдош давлатларнинг фаоллиги янада кучайди, бу эса жамиятнинг маънавий ва мафкуравий хавфсизлик тизимига жиддий таъсир кўрсатмоқда.

Геосиёсатнинг асосий омиллари бўлган маънавият, мафкура, дин гегемонликка даъво қилувчиларнинг воситасига айланмоқда. Президент Шавкат Мирзиёев бу борада шундай дейди: «... турли янги таҳдид ва хавфлар пайдо бўлаётган бугунги кунда маънавият ва маърифатга, ахлоқий тарбия, ёшларнинг билим олиш, камолга етишга интилишига эътибор қаратиш ҳар қачонгидан ҳам муҳим»¹.

Маънавий-мафкуравий хавфсизлик фақат диний ёки маданий хавфсизлик билан боғлиқ ҳодиса эмас. Маънавий-мафкуравий хавфсизлик давлат хавфсизлигининг бир тармоғи сифатида яққол намоён бўлади. Бу борадаги изланишлар ушбу жуфт тушунчаларни таърифлашга имкон беради. Маънавий-мафкуравий хавфсизлик – бу жамият маънавияти, шахс, жамият, миллат ва давлат манфаатлари, анъанавий кадриятлар, (ахлоқ, ақл, гўзаллик)ни, айниқса, ёшларни ғоявий ҳимоялаш, гуруҳ ва жамоатчилик онгини ташқи ва ички таҳдидлардан ҳимоя қилиш тизимидир. Маънавий-мафкуравий хавфсизлик объектларига миллий онг, жамият ҳаётининг умумий анъаналари, давлатнинг ташқи ва ички сиёсатини қўллаб-қувватлашда намоён бўладиган халқнинг маънавий-руҳий бирлиги киради.

---

¹ 1 Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курашимиз // – Тошкент: Ўзбекистон, 2017. – Б. 488.

Маънавий-мафкуравий хавфсизликни таъминлаш фақат давлат идоралари ва органларининг ваколати эмас. Унинг субъектларига ватанпарвар фуқаролар ва фуқаролик жамияти институтлари, нодавлат ва ноижорат ташкилотлар, оммавий ахборот воситалари ҳам киради.

Маънавий-мафкуравий хавфсизликни асосий мезонлари сифатида:

- 1) жамоат онгини ички ва ташқи бузғунчи ғоялардан ҳимоя қилиш ҳолати;
- 2) маданият, фан, таълим, дин, ахборот соҳасидаги таҳдидларни ўз вақтида аниқлаш ва уни бартараф этишда тегишли чоралар кўриш тизими;
- 3) жамиятнинг зиёли ва ижодкор инсонлари салоҳиятидан самарали фойдаланиш кабилар киради.

Замонавий жамиятнинг маънавий-мафкуравий хавфсизлигига асосий таҳдидларнинг энг муҳимлари сифатида қуйидагиларни киритамиз:

- 1) ижтимоий-маданий бўлиниш ва авлодлараро муносабатлар инқирози;
- 2) коммунистик мафкуранинг қулаши натижасида келиб чиққан ғоявий ноаниқлик (декоприссия);
- 3) маданиятни оммавийлаштириш ва уни ғарблаштириш;
- 4) демографик инқироз;
- 5) ижтимоий тенгсизликнинг ўсиши ва Ўзбекистон аҳолиси ижтимоий қатламларининг кутбланиши;
- 5) пандемия сабаб аҳолининг интеллектуал, ижтимоий фаровонлигининг пасайиши ва бошқалар.

Бундай салбий ҳолатни бартараф этиш учун жамият ва давлат томонидан ҳаракатларни мақсадли равишда амалга ошириш муҳим ҳисобланади.

Ёшларнинг маънавий-мафкуравий жиҳатдан ривожланиши учун, аввало, шахсни яратиш шарт. Ёш авлоддан шахсни шакллантириб олиш, уларга мақсадли таъсир кўрсатишнинг энг мақбул йўлини топиш зарур. Натижада, бу шахс манфаатлари жамоатчилик манфаатлари билан уйғунлашадиган ва ички изчиллик ахлоқий меъёрларни ижтимоий фаолият билан бирлаштирадиган хулқ-атвор шаклланади.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, глобаллашув жараёнларида Ўзбекистон ёшлари маънавий-мафкуравий хавфсизлигини таъминлашнинг ижтимоий-фалсафий хусусиятларига алоҳида эътибор бериш лозим.

- Глобаллашув дунё ижтимоий-маданий манзарасини янада мураккаблаштириб, бир томондан, турли халқ ва давлатлар ўртасидаги тўсиқларни очади, уларни билим, ахборот ва технологиялардан баҳраманд қилади, иккинчи томондан эса, шахсни маданий, маънавий жиҳатдан ғарблаштиради;

- Ўзбекистоннинг маънавий-мафкуравий хавфсизлик тизимини янада ривожлантиришнинг зарурий шарти сифатида ёшлар муаммоларини ҳар томонлама тушунишга ва ёшларнинг ижтимоий позициялари, уларнинг маънавий-ахлоқий салоҳияти, мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлашга қаратилган чора-тадбирларни ишлаб чиқишга фавқулодда эҳтиёж бор деб ҳисоблаймиз;

- ёшларнинг маънавий хавфсизлигини шакллантиришга қаратилган маънавий-мафкуравий, таълимий, фалсафий тафаккурини бойитиш, метод ва воситалар тизимларини тубдан ислоҳ қилиш, шаклланиб келаётган ёш авлод ишончи, эзгу мақсади, таянч нуқтаси, уфқи – умуман идеалини белгилашда муҳим институционал ва рационал ўзгартиришлар киритиш заруриятини вужудга келтиради;

Бугунги кунда жамиятга ички ва ташқи таъсир кўрсатишнинг энг долзарб омили айнан маънавий-мафкуравий асосга эга бўлган ахборот ва виртуал (кибер) таҳдидлар бўлиб, уларнинг мақсади жамиятда турли даражадаги тартибсизлик ва чалкашликларни юзага келтириш, кучли давлат ва жамият интерфейсига бўлган ишончни сусайтириш, шахсни парчалаш, ижтимоий-иқтисодий инфратузилмани йўқ қилиш ва натижада давлатнинг заифлашишига эришишдан иборат.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси.-Т.: O‘zbekiston, 2021. 254-б.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон “Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида” қарори
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 5 июлдаги «Ёшларга оид давлат сиёсати самарадорлигини ошириш ва Ўзбекистон ёшлар иттифоқи фаолиятини кўллаб-қувватлаш тўғрисида» ПФ-5106-сон фармонлари,
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 августдаги ПҚ-3907-сон «Ёшларни маънавий-ахлоқий ва жисмоний баркамол этиб тарбиялаш, уларга таълим-тарбия бериш тизимини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида» Қарор
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 19 январдаги ПҚ-92-сон «Маҳаллаларда ёшлар билан ишлаш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарор
6. Имом ал-Бухорий. Ал-адаб ал-муфрад. – Т.: Мовароуннахр, 2005;
7. Абу Наср Форобий. Фазилат, бахт-саодат ва камолот ҳақида. – Т.: Ёзувчи, 2001;
8. Аҳмад Яссавий. Ҳикматлар. – Т.: 1991
9. Отамуротов С. Глобаллашув ва миллий-маънавий хавфсизлик. – Т.: Ўзбекистон, 2013;
10. Абилов Ў. Миллий ғоя: маънавий омиллар. – Т.: Маънавият, 1999;
11. Эркаев А. Маънавият ва тараққиёт. – Т.: Маънавият, 2008;
12. Очилдиев А.С. Бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси. – Т.: Янги аср авлоди, 2001;
13. Қирғизбоев М. Фуқаролик жамияти: сиёсий партиялар, мафкуралар, маданиятлар. – Т.: Шарқ, 1998.
14. Алимардонов Т. Сиёсат ва ахлоқ. - Т.: Фан, 2005;
16. Кўчқоров В. Миллий ўзликни англаш ва ижтимоий-сиёсий жараёнлар. – Т.: Академия, 2007; Ғойибназаров Ш. Оммавий маданият. – Т.: O‘zbekiston, 2012;
17. Яхшиликков Ж., Мухаммадиев Н. Миллий ғоя – тараққиёт стратегияси. Т.: Фан. 2017;
18. Қаҳҳарова М. Жамиятда маънавий-ахлоқий муҳит: муаммо ва ечимлар. Фалсафа фан. доктори .. дисс. автореф. –Т.: ЎзМУ, 2012
19. Жўраев Т. Миллий давлатчилик: хавфсизлик ва барқарорлик. –Т.: Академия, 2007; Пахрутдинов. Ш. Таҳдид-халокатли куч. - Т.: Академия, 2001
20. Самаров Р. Хавфсизликнинг методологик асослари. – Т.: Akademiya, 2010; Саидов У. Глобаллашув ва маданиятлараро мулоқот. –Т.: Akademiya, 2008; Қаҳҳарова Ш. Глобал маънавият – глобаллашувнинг ғоявий асоси. – Т.: Тафаккур, 2009..